

BRYTIGA BÖCKER

FÖR DIG SOM VILL

Arbeta med temat funktionsnedsättning

En människa kan ha en funktionsnedsättning. Ibland gör det saker krångligare. Ibland spelar det ingen roll. Det beror på var man är och hur miljön där ser ut. Det går inte att se alla funktionsnedsättningar. Några är osynliga. Du kan till exempel inte se om någon behöver extra hjälp för att kunna förstå, koncentrera sig eller sitta still.

Här har vi samlat diskussionsfrågor och övningar som du kan använda för att prata tillsammans med barn om kroppen, dess egenskaper och funktioner. I den första delen har vi valt ut frågor och övningar som går att koppla till flera av Brytiga Böckers boktips på temat funktionsnedsättning. Fokus ligger på att uppleva och göra olika saker med vår kropp; röra på den, förändra den och fundera kring den. I den andra delen har vi valt ut några titlar från boktipsen som vi fördjupar oss i. I den tredje delen delar vi med oss av tips till dig som ska använda materialet.

Handledningen är framtagen inom ramen för projekt Brytiga Böcker. Tillsammans med bibliotek och kulturpedagoger utvecklar vi normkreativa metoder för att förebygga diskriminering bland barn i åldrarna 3 -12 år. Brytiga Böcker finansieras av Allmänna Arvsfonden och drivs av Rättighetscentrum Västerbotten och Sensus Studieförbund.

DISKUSSIONSFRÅGOR PÅ TEMAT KROPP OCH FUNKTION

---

1. Vi människor kan göra olika saker med våra kroppar. Finns det något ni är riktigt bra på att göra (med era kroppar)? Har ni några superkrafter?
2. Är det något ni tycker är svårt att göra eller som ni inte kan göra? Vad gör du då? Hur skulle det vara om alla människor var bra och dåliga på precis samma saker?
3. Vissa saker är väldigt lika med de flesta kroppar men det finns också vissa saker som våra kroppar gör olika. Kan en person med en vuxens kropp leka lekar? Kan person med en barnkropp göra vuxna saker?
4. Vi använder hela tiden våra kroppar för att kommunicera med andra. Vi kan visa känslor eller hur vi mår på insidan genom den yttre kroppen. Ibland påverkar även den yttre kroppen hur vi mår på insidan. Hur uttrycker vi känslor med våra kroppar? Brukar ert kroppsspråk/kroppar förändras om ni känner er ledsna, arga, stolta eller glada?

5. Vem bestämmer vad vi ska göra med våra kroppar? Bestämmer vuxna över barns kroppar?
6. Hur kan ni visa med kroppen att ni vill göra något? Hur kan ni visa med kroppen att ni inte vill göra något?
7. Vet ni vilka sinnen människan har? Kan ni komma på något hjälpmedel för något av sinnen?

ÖVNINGAR PÅ TEMAT KROPP OCH FUNKTION

RÖRELSELEK: I den här övningen får deltagarna röra sig, använda kroppen och öva sig på att ta och ge plats. Börja med att berätta att deltagarna ska röra sig runt i rummet på olika sätt. Förklara var de får röra sig någonstans och visa vad du gör för tecken när de ska stå stilla och få nya instruktioner.

Exempel på frågor som ni kan använda för att skapa rörelse:

- Hur ser du ut när du är stor?
- Hur gör du för att bli så stor du kan?
- Hur ser du ut när du är liten?
- Hur gör du för att bli så liten du kan?
- Har ni en plats som ni gillar att vara på? Vad gör ni där? Hur rör ni er?
- Har ni en plats där ni inte gillar att vara eller där ni inte får vara? Hur rör ni er där?
- Vad kan ni göra med era ben om ni inte får gå, springa eller hoppa med dem?
- Kan du röra dig som en orm? Fågel? Fisk?

Målgrupp: 3 år och uppåt - med mindre barn är det bra att välja ut några få sätt som de ska röra sig på och låta dem röra sig en längre på varje fråga.

Tidsåtgång: Minst 10 minuter

Lokalen: Rummet behöver vara så stort att deltagarna kan röra sig utan att riskera att krocka

Material: Inget

SPELA EN BOK: Flera av boktipsen lämpar sig väl att "läsa" och arbeta med på flera olika sätt. Förutom högläsning eller egen läsning för de lite äldre barnen kan t ex bilderna analyseras, handlingen återberättas eller spelas upp som teater. Teater kan vara en utmärkt metafor för hur vår fysiska kropp inte alls måste vara avgörande för vad vi vill, kan eller väljer att vara. Det är också ett bra sätt att leva sig in i olika kroppars villkor och identifiera sig med fler karaktärer än exempelvis huvudpersonen eller den i boken som mest påminner om en själv.

Målgrupp: 3 år och uppåt

Tidsåtgång: Minst 20 minuter

Lokalen: Rummet behöver vara så stort att deltagarna kan röra sig och en publik få plats. En scen är roligt men inte nödvändigt.

Material: Inget, men enkel rekvisita eller scenografi kan göra det lättare att gå in i roller

I NÅGON ANNANS SKOR: Den här övningen ger deltagarna chansen att röra på sig, och samtidigt fundera kring hur (den fysiska) omgivningen skapar skilda förutsättningar för olika individer. Ta med en samling skor som deltagarna får välja bland. Låt barnen prova att gå en snitslad bana med skorna. Vissa skor kan vara för stora, andra för små, de kan ha spännen som är svåra att knäppa eller vara öppna i hälen så att foten ramlar ut när en går. Efter att barnen gått ett varv är det dags att byta skor och gå runt banan i ett annat par. Byt skor ett par gånger. Återsamlas och diskutera hur det kändes.

Var det svårare/lättare att gå i vissa skor? Varför var det olika? Hade det varit lättare/svårare med några andra skor – kanske deras egna?

Målgrupp: Övningen är hämtad från metodmaterialet "Någonstans går gränsen- En lärarhandledning om kön, sexualitet och normer i unga människors liv" och har av oss anpassats för att använda med barn från 3 år.

Tidsåtgång: Minst 10 minuter

Lokalen: Rummet behöver vara så stort att barnen kan gå runt banan utan att krocka

Material: Skor i olika storlek - minst ett par per deltagare och helst något par extra. Det får gärna vara olika sorters skor: träningskor, finskor, sandaler, stora skor eller små skor. Material att skapa en bana av.

Tänk på: Det kan komma synpunkter eller kommentarer från deltagarna om att vissa personer inte bör använda de skor som traditionellt är könskodade. Du som leder övningen kan ta upp att den här leken går ut på att alla ska få prova olika skor och att saker som kön eller fötternas storlek inte spelar någon roll. Vid behov kan du även ha ett samtal med gruppen efter övningen. Fråga då varför vissa skor ses som "tjejskor" eller "killskor"? Ta upp att samma skor lika gärna skulle kunna vara barnskor, vuxenskor, morfarskor eller lärarskor, beroende på vem som har dem. Bonustips: Läs "Var är pappans skor" av Kristina Murray Brodin och Bettina Johansson (Olika Förlag 2015), en pekbok som även fungerar för äldre barn som samtalsmaterial.

FRÅGOR OCH ÖVNINGAR TILL BOKEN *JAG SKA BESKRIVA DIG PRECIS SÅ FIN SOM DU ÄR*

av Siri Ahmed Backström

Det här är en bok som skapar förutsättningar att utforska kroppen utan att värdera. Att lära sig mer om vad olika kroppsdelar har för funktioner, men också en möjlighet att undersöka, acceptera och fantisera om kroppen i alla dess variationer.

DISKUSSIONSFRÅGOR PÅ TEMAT KROPPENS FUNKTIONER

1. I boken beskrivs en persons kropp, men vad kan du själv göra med din näsiga näsa, dina kindiga kinder, dina häandiga händer, etc.?
2. Vi människor kan göra olika saker med våra kroppar. Vilka hjälpmedel finns om vi inte ser så mycket eller inte alls? Vilka hjälpmedel finns om vi inte hör så mycket eller inte alls? Vilka hjälpmedel finns om vi inte kan röra våra armar eller våra ben? Kan ni komma på någon superhjälte eller annan fiktiv karaktär som använder hjälpmedel för kroppen?
3. Nästan alla kroppsdelar finns med i boken, men inte riktigt alla. Vilka saknas? (exempelvis rumpan, snoppen och snippan). Vad kan du göra med de kroppsdelarna?
4. De flesta har någon kroppsdel eller något inuti kroppen som de tycker extra mycket om eller är stolta över. Finns det något ni tycker är extra bra med era kroppar, eller något ni är särskilt stolta över eller förtjusta i?

ÖVNING PÅ TEMAT KROPPENS FUNKTIONER

KROPPIGA KROPPAR: En övning kan vara att du som läser, stannar upp vid varje bild (som helst projiceras på duk) och låter var och en av deltagarna få känna, testa, fundera och lyssna till sina

panniga pannor, hudiga hud, kindiga kinder och modiga mod. Här är några exempel på vad ni kan göra för övningar till de olika delarna av kroppen.

På sidan med en *näsigt näsa* kan ni klämma och känna på näsorna. Låt barnen berätta hur de känns, om de är hårda, mjuka, kalla eller varma. Ni kan också fundera på olika saker som näsan kan användas till. Förbered gärna en inspelning av olika näsljud (finns att ladda ner gratis från exempelvis freesound.org) där någon exempelvis snyter sig/blåser och nyser och låt barnen gissa vad det är för ljud. På samma sätt kan ni göra med de flesta kroppsdelar som låter – magar, munnar etc.

När ni kommer till de *ögiga ögonen* kan barnen undersöka dem genom att sätta sig två och två, mitt emot varandra. Låt dem titta in i varandras ögon och beskriva vad de ser. Prata sedan om vad de sett, vilka färger finns det, vad är en pupill och vad använder vi ögonen till?

På sidan med *hudig hud* kan barnen reflektera kring var huden sitter, vad som händer om det går håll på huden vilka färger huden kan ha? Ni kan också prata om det som finns på huden - som hår - och diskutera om det bara är män eller vuxna som har hår på kroppen?

När ni kommer till de *tänkiga tankarna* och *drömmiga drömmarna* kan ni prata om drömmar; vad barnen drömmer om, att vi kan drömma på natten men också på dagen och att drömmar både kan vara härliga och läskiga. Förbered gärna en samling bilder, kopierade och utklippta från olika (brytiga) bilderböcker. Rita också på förhand en "tankebubbla" likadan som den i boken. Låt barnen välja en bild var som de tycker påminner om något de tänkt eller drömt och lägga den i tankebubblan. Reflektera tillsammans kring tankebubblan och hur många drömmar vi har tillsammans.

Målgrupp: 3-5 år

Tidsåtgång: Ca 20-30 min beroende på hur många moment ni gör och på gruppens storlek

Lokalen: En lokal som lämpar sig för sagoläsning, gärna där det går att sitta skönt en längre stund på golvet. Rummet ska helst vara utrustat med projektor och duk alternativt en smartboard samt högtalare/ljudanläggning.

Material: Olika ljudfiler med kroppsljud, stort papper där ni ritat en tankebubbla, massor av bilder från olika normbrytande bilderböcker. Tänk gärna på representationen och se till att inte alla bilder föreställer vita, normfungerande karaktärer av bara ett kön.

FRÅGOR OCH ÖVNINGAR TILL BOKEN *KLÄDER PÅ HEJ OCH HÅ*

av Stina Kjellgren och Lotta Geffenblad

En typisk vardagssituation i en barnfamilj skildrad i rim och bild. Boken förmedlar glädje och frihet i relation till den egna kroppen. I de lustfyllda och normvidgande bilderna av påklädning kan vi alla känna igen oss bland nakenfisar, närhetsbehov och kalsongmössor.

DISKUSSIONSFRÅGOR PÅ TEMAT KROPP OCH KLÄDER

1. I boken tar barnen på sig kläder för att kunna gå ut i snön utan att frysa. Många gånger klär vi på våra kroppar för att det är praktiskt eller för att skydda dem. Kan du komma på fler kläder som är ett skydd?
2. Vilka kläder känner du dig bekväm i? Vilka kläder känner du dig obekvämt i? Händer det att någon bestämmer att du måste ha på dig något fast det är obekvämt?

3. Finns det kläder som är svåra att röra sig i? Springa i? Leka i? Har du några sådana kläder? Kan kläder ha andra funktioner än att vara sköna eller praktiska?
4. I vissa länder eller platser har barnen uniform när de är på skolan eller förskolan. Hur skulle det kännas? Skulle det vara bra eller dåligt med uniform?
5. Barnen i boken använder kläderna på olika sätt, ibland sitter kalsongerna på huvudet eller pyjamaströjan på benen. Har ni använt kläder på andra sätt än det är tänkt någon gång? Kan ni komma på något nytt sätt att använda kläder på? Kan ni komma på något helt nytt klädesplagg som inte finns ännu? Men som kanske skulle behövas?

ÖVNINGAR PÅ TEMAT PÅKLÄDNING

KLÄDER PÅ: En enkel övning utifrån boken kan vara att, på låtsas, klä på er samma kläder som barnen på bilderna. Sätt på strumporna eller tröjan med huvudet, halsen och båda händerna genom ett hål i taget. Det ger deltagarna möjlighet att fundera kring vilka moment som är svårt och lätta och hur vi måste röra på kroppen för att få på kläderna.

Målgrupp: 3 år och uppåt

Tidsåtgång: Lika länge som läsningen

Lokalen: Inga särskilda krav

Material: Inget

BRYTIG MASKERAD: I den här övningen avslutar ni läsningen av boken med att låta barnen klä på sig kläder och olika attribut. Gör i förväg i ordning några påklädningsstationer med attribut för toppen (huvudbonader, glasögon, halsband, mössor och sjalar), attribut för mitten (tröjor, tunikor, kavajer, glittertoppar, kjolar och caper) och attribut för nederdelen (skor, strumpor, stövlar, skidor).

Dela sedan in barngruppen i tre mindre grupper som får börja på var sin station, där de väljer ett plagg/attribut från högen. De får därefter gå vidare till nästa station tills alla klätt hela kroppen. Som avslutning kan du sätta på musik så att alla som vill får dansa loss. Prata efteråt om hur det kändes. Vad blev de för någonting? Kunde de röra sig som vanligt?

Målgrupp: 3 år och uppåt

Tidsåtgång: Minst 15 minuter

Lokalen: Gärna speglar i helfigur och möjlighet att spela musik

Material: Massor av kläder/kostymer/attribut. Tänk utanför boxen!

FRÅGOR OCH ÖVNINGAR TILL *PEGGY OCH MOLLY-EN BOK OM ATT KUNNA OLIKA*

---

av Mia Hellquist Forss

Alla är bra på något, ingen är bra på allt. Peggy och Molly är en samtalsbok om att kunna olika. Perfekt när man vill prata kropp, funktion och respekt i en barngrupp.

DISKUSSIONSFRÅGOR PÅ TEMAT ATT KUNNA OLIKA

1. Peggy och Molly kan olika saker. Vad är ni bra på? Vad är era kompisar bra på?

2. Vem bestämmer egentligen vad som är bra? När brukar ni få höra att ni är duktiga? Är ni bra på något eller stolta över något som ni inte brukar få beröm för?
3. Kan man tävla i andra saker med kroppen än att exempelvis vara snabb, stark eller stor? Vad skulle det kunna vara?
4. Är det något ni vill göra men inte får? Är det något ni inte vill göra men måste? Skulle det gå att ändra på?

ÖVNING PÅ TEMAT KROPP OCH GRÄNSER

SÄGA NEJ, SÄGA JA: En övning du kan använda för att lyfta frågor om gränssättning och kroppslig autonomi eller som utgångspunkt för samtal kring att ge, ta och få plats. Alla kan olika saker, men allas kroppar är lika värdefulla. Därför är det bra att öva på att sätta gränser, och att respektera andras.

Börja med att samlas i en ring. Ställ er så att det finns utrymme för varje deltagare att röra sig fritt på. Nu ska barnen, utan att prata eller använda ord, visa med kroppen att de inte vill, respektive gärna vill, göra någonting. Ställ först frågan: Hur kan vi visa att vi inte vill göra någonting utan att använda ord? Om någon vill att du ska göra något som du inte vill, hur kan vi då säga nej med kroppen? Ge exempel på situationer, kanske när någon vill att du ska äta något du inte gillar eller insisterar på en kram fast du inte vill kramas. Låt deltagarna komma med egna förslag och hitta egna sätt att säga nej på. Öva! Ställ sedan frågan hur vi kan visa med kroppen att vi *vill* göra något? Hur säger vi ja med kroppen? Även här får barnen komma med förslag och hitta egna sätt att säga ja på. Öva!

I många förskolegrupper används redan etablerade tecken och rörelser för "Stopp" eller "Sluta". I de fallen kan ni istället lägga fokus på att tydligt demonstrera ja eller nej. Låt deltagarna gå fram till varandra och ställa en fråga, exempelvis "får jag ta på din arm?" eller "vill du gå och äta nu?". Personen som får frågan kan då svara att den vill eller inte vill med hjälp av rörelser och kroppsspråk.

Målgrupp: 3 år och uppåt

Tidsåtgång: 10-15 minuter

Lokalen: Rummet behöver vara så stort att deltagarna kan röra sig utan att riskera att krocka

Material: Inget

ATT TÄNKA PÅ

När vi läser böcker som skildrar olika funktionsvariationer kan fokus lätt förflyttas till den eller de som bryter mot normen- till föräldern i rullstol eller det blinda barnet. Det är klart att barnen måste få ställa frågor kring det eller kommentera vad de ser på bilderna eller vad som beskrivs i texten men det är samtidigt viktigt att reflektera över hur det uppmärksammas av oss vuxna. Lyfter vi bara fram funktionsnedsättningar som något begränsande eller beskriver vi också att det kan vara en styrka eller innebära andra förmågor och färdigheter?

När det gäller övningarna som vi beskrivit här är det viktigt att tänka kring tillgängligheten och att alla får delta på egna villkor. Vi har försökt hitta övningar som är tillgängliga för många oavsett funktionsförmåga, men det kan hända att vissa av övningarna behöver anpassas beroende på deltagarnas behov. Flera av övningarna går ut på att barnen ska röra på kroppen vilket många barn gillar att göra, men det finns oftast några som inte vill vara med eller känner sig obekväma. Då kan de delta på sina villkor, som åskådare eller samtalspart. I samtal om kroppsliga kunskaper och saker vi är

bra på, förbered gärna med att ta fram exempelvis Youtube-klipp på personer med olika funktionsvariationer som är bra på saker; ex rullstolsburna dansare eller idrottare.